

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)



«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN

PUBLISHED SINCE 1944

3 (415)

MAY – JUNE 2025

ALMATY, NAS RK

EDITOR-IN-CHIEF:

ABYLKASSIMOVA Alma Yesimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Center for the Development of Pedagogical Education, Head of the Department of Methods of Teaching Mathematics, Physics and Computer Science at Abai KazNPU (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SEMBIEVA Lyazzat Myktybekovna, Doctor of Economics, Professor of the Eurasian National University (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

EDITORIAL BOARD:

RICHELLE Marynowski, PhD in Education, Professor, Faculty of Education, University of Lethbridge, (Alberta, Canada), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

SHISHOV Sergey Evgenievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Karaganda University named after E.A. Buketov (Karaganda, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-Chief of the journal “Standards and Monitoring in Education” (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

BULATBAEVA Kulzhanat Nurymzhanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

PETR Hájek, PhD, Unicorn University, Associate Professor, Department of Finance, (Czech Republic), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

JUMAN Jappar, Doctor of Economics, Professor, Honorary Academician of NAS RK, Honored Worker of Kazakhstan, Director of the Center for International Applied Research Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

LUKYANENKO Irina Grigorievna, Doctor of Economics, Professor, Head of Department of the National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

YESIMZHANOVA Saira Rafihevna, Doctor of Economics, Professor of the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty).

The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *«publication of the results of new achievements in the field of fundamental sciences»*

Periodicity: 6 times a year.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2025

БАС РЕДАКТОР:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы ҚазҰПУ математика, физика және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

РИШЕЛЬ Мариновски, білім беру саласындағы PhD, Летбридж университеті педагогика факультетінің профессоры, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің кәсіби білім беру педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ӘБІЛДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар мен мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БОЛАТБАЕВА Күлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, Юникорн университеті, Қаржы департаментінің қауымдастырылған профессоры (Чех Республикасы), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖҰМАН Жаппар, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, ҚР ҰҒА құрметті академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Халықаралық қолданбалы зерттеулер орталығының директоры (Алматы, Қазақстан). <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилянская академия» ұлттық университеті кафедрасының меңгерушісі (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихқызы, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.).

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген № 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Такырыптық бағыты: *«іргелі ғылым салалары бойынша жаңа жетістіктердің нәтижелерін жариялау»*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования, заведующая кафедрой методики преподавания математики, физики и информатики КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

РИШЕЛЬ Мариновски, PhD в области образования, профессор факультета педагогики Летбриджского университета, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, университет Юникорн, ассоциированный профессор Департамента финансов, (Чешская Республика), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖУМАН Жаппар, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель Казахстана, почетный академик НАН РК, директор Центра Международных прикладных исследований Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № 16895-Ж, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: «публикация результатов новых достижений в области фундаментальных наук».

Периодичность: 6 раз в год.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2025

CONTENTS

PEDAGOGY

A. Abdrassilov, Y. KuandykPHOTOGRAMMETRY TECHNOLOGIES IN DEVELOPING STUDENTS
SPATIAL THINKING IN ART SCULPTURE EDUCATION.....17**E. Abdrashova, Z. Kobeyeva, Zh.Kemelbekova**ARTIFICIAL INTELLIGENCE: INFLUENCE ON THE PROFESSIONAL
AND METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE COMPUTER
SCIENCE TEACHERS.....33**A.M. Abdykhalykova, B.H. Kussanova, A. Daurenkyzy**MEDIA LITERACY THROUGH CRITICAL READING IN ENGLISH
LANGUAGE TEACHING.....48**A. Abylkassymova, N. Zhumabay, A. Umiralkhanov, L. Zhumalieva**DIGITAL TECHNOLOGIES AS THE BASIS FOR EFFECTIVE EDUCATION
IN THE “SCHOOL – PEDAGOGICAL UNIVERSITY” COMPLEX.....63**K.N. Arinova**FORMATION OF DIGITAL COMPETENCIES OF FUTURE SPECIAL
EDUCATORS IN THE CONTEXT OF DIGCOMPEDU.....86**A.A. Isaeva, S.V. Ananyeva, L.N. Demchenko**RESEARCH COMPETENCE WHEN WORKING WITH THE TEXT OF THE
STORY OF K. PAUSTOVSKY «KARABUGAZ».....104**G.Z. Iskakova, E. Teleuova**KAZAKH SOCIETY THROUGH THE PRISM OF THE WORKS
OF MÄSHHÜR ZHÜSIP KÖPEEV.....118**A.E. Karymsakova, G.M. Abildinova, Zh.S. Kazhiakparova**THE IMPACT OF USING THE «NIMBLE FINGERS» ELECTRONIC
APPLICATION ON THE DEVELOPMENT OF GRAPHOMOTOR SKILLS
IN PRESCHOOLERS.....133**Sh.U. Laiskhanov, Zh. Nurmagambetuly, B. Gönençgil**THE CURRENT STATE AND POSSIBILITIES OF USING SPACE
IMAGERY IN SCHOOL GEOGRAPHY.....146**S. Myrzaliyeva, S. Mizanbekov, E. Lomova**SUBJECT - LANGUAGE INTEGRATION AS A TOOL FOR THE
FORMATION OF PLURILINGUAL COMPETENCE OF STUDENTS.....162

N.B. Nabi, R.S. Rakhmetova

THE ROLE OF ARTICULATION IN DEVELOPING STUDENTS
SPEECH CULTURE.....179

A. Nuradinova

DEVELOPING GLOBAL COMPETENCIES IN THE MULTILINGUAL
ENVIRONMENT OF KAZAKHSTAN'S HIGHER EDUCATION.....202

G. Ozharova, Sh. Akbayeva

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INTEGRATION OF SPECIALIZED
DESIGN DISCIPLINES INTO ART AND PEDAGOGICAL EDUCATION
IN FINLAND AND KAZAKHSTAN.....221

B.D. Orazov, Zh. Sydykova, E. Tasbolat

METHODOLOGICAL FEATURES OF THE ORGANIZATION OF
LABORATORY WORK ON VIRTUAL PROGRAMS FOR FUTURE
PHYSICS TEACHERS.....237

T.M. Sadykov, G.T. Kokibasova, Z.O. Unerbaeva

THE FEATURES OF THE APPLICATION OF THE CASE STUDY
METHOD IN CHEMISTRY AND BIOLOGY LESSONS.....253

L.E. Sapartayeva

PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF USING THE WORKS
OF KAZAKH POETS AND ZHYRAU.....269

K. Temirkhanova, B. Baimukhanbetov, G. Myshbayeva

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND COMMUNICATION SKILLS
OF TEACHERS OF FUTURE PRESCHOOL ORGANIZATIONS.....281

U. Tuyakova, A. Orynbekova, L. Alekeshova

FORMATION OF EMOTIONAL AND SOCIAL INTELLIGENCE OF FUTURE
TEACHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF UNIVERSITIES.....300

G.Sh. Shaikhislamova, K.A. Avsydykova, O. Zengin

THE READINESS OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO FORMATION
PROFESSIONAL COMPETENCIES AT THE UNIVERSITY.....315

G. Shubayeva, T. Bersugirova, R. Baimukhamet

FEATURES OF HEALTHCARE COMPETENCIES OF CHILDREN
WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.....335

ECONOMICS

A.M. Abdullaev, M.B. Kadyrova, A.A. Kuralbaev THE IMPACT OF MODERNIZATION OF LOCAL GOVERNMENT ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS.....	349
S. Aldeshova, A. Kazhmukhametova, K. Utepkaliyeva ORGANIZATION OF AUDIT OF RAILWAY FREIGHT BUSINESS PROCESSES IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION.....	371
A. Akhmetov, L. Omarbakiyev, E. Aynabekov EFFECTIVE RISK MANAGEMENT MODEL FOR SMALL BUSINESS LENDING IN KAZAKHSTAN: INTERNATIONAL PRACTICES.....	391
N.S. Dosmaganbetov, A.A. Alshanskaya, E.K. Zhakupov VISION OF THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL CLUSTERS IN THE REGIONS OF KAZAKHSTAN: DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE.....	408
Zh. Yerzhanova, A. Dossanova, A. Tapalova PROVIDING THE AGRICULTURAL MARKET WITH YOUNG SPECIALISTS: PROBLEMS AND SOLUTIONS.....	426
R.A. Yesbergen, N.M. Sherimova, A. Azimkhan THE PROBLEM OF POVERTY IN KAZAKHSTAN AND MEASURES TO REDUCE IT.....	439
A. Yesmurzayeva, A. Kozhakhmetova, A. Anarkhan RENEWABLE ENERGY SOURCES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: CASE STUDY ANALYSIS AND DEVELOPMENT PROSPECTS.....	453
Y.B. Zhangazinov, N.E. Yermek, L.I. Kusainova IMPROVEMENT OF THE HEALTHCARE HUMAN RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: PROBLEMS, PROSPECTS, AND SOLUTIONS.....	472
G.M. Zhiyenbayeva, A.M. Berzhanova, F.K. Mukhambetkalieva DIGITAL TRANSFORMATION OF ENTERPRISES AND ITS IMPACT ON THE DEMAND FOR NEW PROFESSIONS IN THE WEST KAZAKHSTAN REGION.....	489
J. Juman, A.V. Khamzayeva, Zhai Xuan COOPERATION BETWEEN CHINA, RUSSIA AND CENTRAL ASIAN COUNTRIES IN THE NATURAL GAS SECTOR.....	509

B.M. Zhurynov, A.F. Tsekhovoy

ANALYSIS OF MODELS AND METHODS OF PROJECT
MANAGEMENT IN LARGE ORGANIZATIONS
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....525

M.A. Kanabekova, L.A. Medukhanova., S.N. Abieva

WAYS TO INCREASE THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS
OF KAZAKHSTAN'S ECONOMY.....537

M. Konyrbekov, A.B. Bekmukhametova, K.S. Daurenbekova

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE FINANCIAL
TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF FINANCIAL MARKET
DIGITALIZATION.....553

G.Y. Maulenkulova, A.M. Appazova, A.A. Mutaliyeva

IMPROVING TAXATION OF PRIVATE INVESTORS IN THE STOCK
MARKET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....568

A.O. Syzdykova

COMPARISON OF METHODS USED TO DETERMINE THE
BRAND VALUE OF AN ENTERPRISE.....589

Hongge Jia, G.J. Tayauova, N. Ketenci

OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT
OF ENTREPRENEURIAL STRUCTURES IN THE AGRO-INDUSTRIAL
SECTOR OF KAZAKHSTAN.....602

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

А.И. Абдрасилов, Е. Қуандық

КӨРКЕМ МҮСІНДІК БІЛІМ БЕРУДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КЕҢІСТІКТІК
ОЙЛАУЫН ДАМУДАҒЫ ФОТОГРАММЕТРИЯ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ.....17

Э.Т. Абдрашова, З.С. Кобеева, Ж.С. Кемельбекова

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: БОЛАШАҚ ИНФОРМАТИКА
МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНЕ
ӘСЕРІ.....33

А.М. Абдыхалыкова, Б.Х. Құсанова, А. Дәуренқызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН СЫНИ ОҚУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДАҒЫ МЕДИА
САУАТТЫЛЫҚ.....48

А.Е. Әбілқасымова, Н. Жұмабай, А.Н. Умиралханов, Л.Д. Жумалиева

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР «МЕКТЕП – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ» КЕШЕНІНДЕ ТИІМДІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ
РЕТІНДЕ.....63

К.Н. Аринова

DIGCOMPEDU КОНТЕКСТІНДЕ БОЛАШАҚ АРНАЙЫ ПЕДАГОГТАРДЫҢ
ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....86

А.А. Исаева, С.В. Ананьева, Л.Н. Демченко

К. ПАУСТОВСКИЙДІҢ «ҚАРАБҰҒАЗ» ПОВЕСІНІҢ МӘТІНІМЕН
ЖҰМЫС ІСТЕУ КЕЗІНДЕГІ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТІ.....104

Ғ.З. Искакова, Э.Т. Телеуова

ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫ МӘШҰР ЖҮСІП КӨПЕЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫ
ПРИЗМАСЫ АРҚЫЛЫ.....118

А.Е. Карымсакова, Г.М. Абильдинова, Ж.С. Кажиякпарова

«ЕПТІ САУСАҚТАР» ЭЛЕКТРОНДЫ ҚОСЫМШАСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ
МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ГРАФОМОТОРЛЫҚ
ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДАҒЫ ӘСЕРІ.....133

Ш.У. Лайсханов, Ж. Нұрмағамбетұлы, В. Gönençgil

МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫНДА ҒАРЫШТЫҚ ТҮСІРІЛІМДЕРДІ
ПАЙДАЛАНУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ.....146

С. Мырзалиева, С. Мизанбеков, Е. Ломова.

ПӘНДІК-ТІЛДІК ИНТЕГРАЦИЯ СТУДЕНТТЕРДІҢ КӨПТІЛДІЛІК
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ.....162

Н.Б. Нәби, Р.С. Рахметова

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ДАМУДА
Артикуляцияның алатын рөлі.....179

А. Нұрадинова

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ КӨПТІЛДІ
ОРТАДА ЖАҒАНДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТЕРДІ ДАМУ.....202

Г.М. Ожарова, Ш.А. Ақбаева

ФИНЛЯНДИЯ МЕН ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨРКЕМ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
БІЛІМ ЖҮЙЕСІНІҢ ДИЗАЙН САЛАСЫНДАҒЫ АРНАЙЫ ПӘНДЕРДІ
ИНТЕГРАЦИЯЛАУДЫҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУЫ.....221

Б.Д. Оразов, Ж.К. Сыдыкова, Е.Б. Тасболат

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА МОЛЕКУЛАЛЫҚ
ФИЗИКАДАН ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ
ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ӨТКІЗУ ӘДІСТЕМЕСІ.....237

Т.М. Садыков, Г.Т. Кокибасова, З.О. Унербаева

ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА CASE-STUDY ӘДІСІН
ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....253

Л. Сапартаева

ҚАЗАҚ АҚЫН-ЖЫРАУЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫН
ПАЙДАЛАНУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ.....269

К.Ш. Темирханова, Б. Баймуханбетов, Г.М. Мышбаева

БОЛАШАҚ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ ПЕДАГОГТЕРІНІҢ ҒЫЛЫМИ
КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ.....281

У.Ж. Туякова, А.С. Орынбекова, Л.Б. Алекешова

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ БОЛАШАҚ
ПЕДАГОГТЕРДІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК
ИНТЕЛЛЕКТІСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....300

Г.Ш. Шайхисламова, К.А. Авсыдыкова, О. Зенгин

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК
ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА
ДАЙЫНДЫҒЫ.....315

Ғ. Шубаева, Т. Берсүгірова, Р. Баймухамет

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҚ
САҚТАУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....335

ЭКОНОМИКА

- А.М. Абдуллаев, М.Б. Қадырова, А.А. Құралбаев**
ЖЕРГІЛІКТІ БАСҚАРУДЫ ЖАҢҒЫРТУДЫҢ ӨНІРЛЕРДІҢ
ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ӘСЕРІ.....549
- С. Альдешова, А. Кажмухаметова, К. Утепкалиева**
ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ТЕМІРЖОЛ ЖҮК
ТАСЫМАЛЫ БИЗНЕС-ПРОЦЕСТЕРІНІҢ АУДИТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ...371
- А. Ахметов, Л. Омарбакиев, Е. Айнабеков**
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШАҒЫН БИЗНЕСКЕ НЕСИЕ БЕРУ ҮШІН
ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАСҚАРУДЫҢ ТИІМДІ МОДЕЛІ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ТӘЖІРИБЕ.....391
- Н.С. Досмаганбетов, А.А. Альшанская, Е.К. Жакупов**
ҚАЗАҚСТАН ӨНІРЛЕРІНДЕ АУМАҚТЫҚ КЛАСТЕРЛЕРДІ ДАМУ
ПАЙЫМЫ: ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ.....408
- Ж. Ержанова, А. Досанова, А. Тапалова**
АГРАРЛЫҚ НАРЫҚТЫ ЖАС МАМАНДАРМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ШЕШІМДЕРІ.....426
- Р.Ә. Есберген, Н.М. Шеримова, А. Азимхан**
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕДЕЙЛІК МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ТӨМЕНДЕТУ
ШАРАЛАРЫ.....439
- А. Есмұрзаева, А. Қожахметова, А. Анархан**
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ
КӨЗДЕРІ: КЕЙС-ТАЛДАУ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....453
- Е.Б. Жангазинов, Н.Е. Ермек, Л.И. Кусаинова**
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ
ЖҮЙЕСІНІҢ КАДРЛЫҚ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУДЫ ЖЕТІЛДІРУ:
МӘСЕЛЕЛЕР, ПЕРСПЕКТИВАЛАР ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ.....472
- Г.М. Жиенбаева, А.М. Бержанова, Ф.К. Мухамбеткалиева**
БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ӨНІРІНДЕГІ КӘСІПОРЫНДАРДЫҢ ЦИФРЛЫҚ
ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ЖАҢА МАМАНДЫҚТАРҒА ДЕГЕН
СҰРАНЫСҚА ӘСЕРІ.....489
- Ж. Жұман, Ә.У. Хамзаева, Чжай Сюань**
ҚЫТАЙ, РЕСЕЙ ЖӘНЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІ АРАСЫНДАҒЫ
ТАБИҒИ ГАЗ СЕКТОРЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ.....509

Б.М. Жұрынов, А.Ф. Цеховой

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ІРІ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ
ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ ҮЛГІЛЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІН
ТАЛДАУ.....525

М.А. Қанабекова, Л.А. Медуханова, С.Н. Абиева

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
ТАРТЫМДЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....525

М.Ж. Қонырбеков, А.Б. Бекмухаметова, Қ.С. Дауренбекова

ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ЦИФРАНДЫРЫЛУЫ ЖАҒДАЙЫНДА
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ
ДАМУЫН ТАЛДАУ.....541

Г.Е. Мауленкулова, А.М. Аппазова, А.А. Муталиева

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚОР НАРЫҒЫНДА ЖЕКЕ
ИНВЕСТИТОРЛАРҒА САЛЫҚ САЛУДЫ ЖЕТІЛДІРУ.....556

А.О. Сыздықова

КӘСІПОРЫННЫҢ БРЕНД ҚҰНЫН БАҒАЛАУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН
ӘДІСТЕРДІ САЛЫСТЫРУ.....577

Цзя Хунгэ, Г.Ж. Таяуова, Н. Кетенджи

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АГРОӨНЕРКӘСІПТІК САЛАСЫНДАҒЫ
КӘСІПКЕРЛІК ҚҰРЫЛЫМДАРДЫ ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІ.....590

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

А.И. Абдрасилов, Е. КуандыкТЕХНОЛОГИИ ФОТОГРАММЕТРИИ В РАЗВИТИИ
ПРОСТРАНСТВЕННОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ
ОБУЧЕНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СКУЛЬПТУРЕ.....17**Э.Т. Абдрашова, З.С. Кобеева, Ж.С. Кемельбекова**ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ВЛИЯНИЕ НА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-
МЕТОДИЧЕСКУЮ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ИНФОРМАТИКИ.....33**А.М. Абдыхалыкова, Б.Х. Кусанова, А. Дауренкызы**МЕДИАГРАМОТНОСТЬ ЧЕРЕЗ КРИТИЧЕСКОЕ ЧТЕНИЕ В
ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....48**А.Е. Абылкасымова, Н. Жумабай, А.Н. Умиралханов, Л.Д. Жумалиева**ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ОСНОВА ЭФФЕКТИВНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В КОМПЛЕКСЕ «ШКОЛА – ПЕДАГОГИЧЕС.....63**К.Н. Аринова**ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В КОНТЕКСТЕ DIGCOMPEDU.....86**А.А. Исаева, С.В. Ананьева, Л.Н. Демченко**ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ПРИ РАБОТЕ С ТЕКСТОМ
ПОВЕСТИ К. ПАУСТОВСКОГО «КАРАБУГАЗ».....104**Г.З. Исакова, Э.Т. Телеуова**КАЗАХСКОЕ ОБЩЕСТВО СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПРОИЗВЕДЕНИЙ
МАШХУР ЖУСУПА КОПЕЕВА.....118**А.Е. Карымсакова, Г.М. Абильдинова, Ж.С. Кажиякпарова**ВЛИЯНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕКТРОННОГО ПРИЛОЖЕНИЯ «ЛОВКИЕ
ПАЛЬЧИКИ» НА РАЗВИТИЕ ГРАФОМОТОРНЫХ НАВЫКОВ
У ДОШКОЛЬНИКОВ.....133**Ш.У. Лайсханов, Ж. Нурмагамбетулы, В. Gönençgil**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
КОСМИЧЕСКИХ СНИМКОВ В ШКОЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ.....146**С. Мырзалиева, С. Мизанбеков, Е. Ломова**ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВАЯ ИНТЕГРАЦИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ
ФОРМИРОВАНИЯ ПЛЮРИЛИНГВАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ
ОБУЧАЮЩИХСЯ.....162

Н.Б. Наби, Р.С. Рахметова

РОЛЬ АРТИКУЛЯЦИИ В РАЗВИТИИ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ

УЧАЩИХСЯ.....179

А. Нурадинова

РАЗВИТИЕ ГЛОБАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ПОЛИЯЗЫЧНОЙ

СРЕДЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАЗАХСТАНА.....202

Г.М. Ожарова, Ш.А. Акбаева

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ИНТЕГРАЦИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ

ДИСЦИПЛИН СФЕРЫ ДИЗАЙНА В ХУДОЖЕСТВЕННО-

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ФИНЛЯНДИИ

И КАЗАХСТАНА.....221

Б.Д. Оразов, Ж.К. Сыдыкова, Е.Б. Тасболат

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ ВИРТУАЛЬНЫХ

ЛАБОРАТОРНЫХ РАБОТ ПО МОЛЕКУЛЯРНОЙ ФИЗИКЕ

В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....237

Т.М. Садыков, Г.Т. Кокибасова, З.О. Унербаева

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДА CASE-STUDY НА УРОКАХ

ХИМИИ И БИОЛОГИИ.....263

Л. Сапартаева

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

ПРОИЗВЕДЕНИЙ КАЗАХСКИХ ПОЭТОВ И ЖЫРАУ.....269

К.Ш. Темирханова, Б. Баймуханбетов, Г.М. Мышбаева

РАЗВИТИЕ НАУЧНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ

ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....281

У.Ж. Туякова, А.С. Орынбекова, Л.Б. Алекешова

ФОРМИРОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО И СОЦИАЛЬНОГО

ИНТЕЛЛЕКТА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ

ПРОЦЕССЕ ВУЗОВ.....300

Г.Ш. Шайхисламова, К.А. Авсыдыкова, О. Зенгин

ГОТОВНОСТЬ К ФОРМИРОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ

КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ В ВУЗЕ.....315

Г. Шубаева, Т. Берсугирова, Р. Баймухамет

ОСОБЕННОСТИ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ КОМПЕТЕНЦИЙ ДЕТЕЙ

С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....335

ЭКОНОМИКА

- А.М. Абдуллаев, М.Б. Кадырова, А.А. Куралбаев**
ВЛИЯНИЕ МОДЕРНИЗАЦИИ МЕСТНОГО УПРАВЛЕНИЯ НА
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНОВ.....349
- С. Альдешова, А. Кажмухаметова, К. Утепкалиева**
ОРГАНИЗАЦИЯ АУДИТА БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫХ
ГРУЗОВЫХ ПЕРЕВОЗОК В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ.....371
- А. Ахметов, Л. Омарбакиев, Е. Айнабеков**
ЭФФЕКТИВНАЯ МОДЕЛЬ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ПРИ
КРЕДИТОВАНИИ МАЛОГО БИЗНЕСА В КАЗАХСТАНЕ:
МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА.....391
- Н.С. Досмаганбетов, А.А. Альшанская, Е.К. Жакупов**
ВИДЕНИЕ РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ КЛАСТЕРОВ В РЕГИОНАХ
КАЗАХСТАНА: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ.....408
- Ж. Ержанова, А. Досанова, А. Тапалова**
ОБЕСПЕЧЕНИЕ АГРАРНОГО РЫНКА МОЛОДЫМИ СПЕЦИАЛИСТАМИ:
ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ.....426
- Р. Есберген, Н.М. Шеримова, А. Азимхан**
ПРОБЛЕМА БЕДНОСТИ В КАЗАХСТАНЕ И МЕРЫ ПО ЕЕ
СНИЖЕНИЮ.....439
- А. Есмурзаева, А. Кожаметова, А. Анархан**
ВОЗОБНОВЛЯЕМЫЕ ИСТОЧНИКИ ЭНЕРГИИ В РК: АНАЛИЗ КЕЙСОВ
И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.....453
- Е.Б. Жангазинов, Н.Е. Ермек, Л.И. Кусаинова**
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КАДРОВЫМИ
РЕСУРСАМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН:
ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ.....472
- Г.М. Жиенбаева, А.М. Бержанова, Ф.К. Мухамбеткалиева**
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ
НА СПРОС НА НОВЫЕ ПРОФЕССИИ В ЗАПАДНО-КАЗАХСТАНСКОМ
РЕГИОНЕ.....489
- Ж. Жуман, А.В. Хамзаева, Чжай Сюань**
СОТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ КИТАЕМ, РОССИЕЙ И СТРАНАМИ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В СЕКТОРЕ ПРИРОДНОГО ГАЗА.....509

Б.М. Журынов, А.Ф. Цеховой

АНАЛИЗ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДОВ ПРОЕКТНОГО УПРАВЛЕНИЯ
В КРУПНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....252

М.А. Канабекова, Л.А. Медуханова, С.Н. Абиева

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ
ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНАМ.....537

М. Конырбеков, А.Б. Бекмухаметова, К.С. Дауренбекова

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ФИНАНСОВЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ФИНАНСОВОГО
РЫНКА.....553

Г.Е. Мауленкулова, А.М. Аппазова, А.А. Муталиева

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ЧАСТНЫХ
ИНВЕСТОРОВ НА ФОНДОВОМ РЫНКЕ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН.....568

А.О. Сыздыкова

СРАВНЕНИЕ МЕТОДОВ, ИСПОЛЪЗУЕМЫХ ПРИ ОЦЕНКЕ СТОИМОСТИ
БРЕНДА ПРЕДПРИЯТИЯ.....589

Цзя Хунгэ, Г.Ж. Таяуова, Н. Кетенджи

ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР В
АГРОПРОМЫШЛЕННОЙ ОТРАСЛИ КАЗАХСТАНА.....602

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 3. Number 415 (2025), 371–390

<https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.970>

UDC 656

© S. Aldeshova¹, A. Kazhmukhametova¹, K. Utepkaliyeva², 2025.

¹L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan;

²Kh. Dosmukhamedov Atyrau University, Atyrau, Kazakhstan.

E-mail: lesmalika@mail.ru

ORGANIZATION OF AUDIT OF RAILWAY FREIGHT BUSINESS PROCESSES IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION

S. Aldeshova — Doctoral student of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan,
E-mail: lesmalika@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-5366-2487>;

A. Kazhmukhametova — Candidate of economic sciences, Associate professor of the Department of
Accounting and analysis, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan,
E-mail: asem.kaa@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-6957-7364>;

K. Utepkaliyeva — Candidate of economic sciences, Associate professor of Departments Economics,
Kh. Dosmukhamedov Atyrau University, Atyrau, Kazakhstan,
E-mail: k.utepkaliyeva@asu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-5230-0318>.

Abstract. The development of the economy of any country relies on the capabilities of the transport industry. Making a profit from production and entering the international market with Kazakhstani goods requires a well-organized transport system. The share of transport in the economy of Kazakhstan is about 8-10% of the total GDP of the country. The most important issues related to the organization of railway traffic are the constant provision and systematic improvement of the safety of services provided by railway transport enterprises. This safety is the result of many factors, including the state of the infrastructure, the state of the superstructure, or the way rail traffic is handled. The variety of types of activities in the field of transport requires various options for accounting and execution of contracts and primary accounting documents for them in order to reflect economic transactions in accounting. The audit of railway companies has a number of preferential characteristics due to the specifics of their activities, as well as related to the ownership of vehicles used in economic activities. The features of the audit of transport organizations were considered due to the fact that they use special systems of accounting and taxation. The stages of organizing an audit at railway enterprises are disclosed, taking into account the influence of the organizational and technological features of railway enterprises on the organization of accounting and audit.

Key words: Railway Company, freight transportation, business processes, accounting, audit, audit methodology

© С. Альдешова¹, А. Кажмухаметова¹, К. Утепкалиева², 2025.

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Астана, Қазақстан;

²Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан.

E-mail: lesmalika@mail.ru

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ТЕМІРЖОЛ ЖҮК ТАСЫМАЛЫ БИЗНЕС-ПРОЦЕСТЕРІНІҢ АУДИТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

С. Альдешова — Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, Астана, Қазақстан,

E-mail: lesmalika@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-5366-2487>;

А. Кажмухаметова — экономика ғылымдарының кандидаты, «Есеп және талдау» кафедрасының доценті, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан,

E-mail: asem.kaa@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-6957-7364>;

К. Утепкалиева — экономика ғылымдарының кандидаты, «Экономика» кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан,

E-mail: k.utepkaliyeva@asu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-5230-0318>.

Аннотация. Темір жол көлігі Қазақстан Республикасының көлік кешенінің негізін құрайды және экономикалық, қорғаныс, әлеуметтік және саяси маңызы зор. Темір жол тасымалы Қазақстан экономикасының жағдайына айтарлықтай әсер етеді. Елдің географиялық жағдайына және өндірісті орналастыру ерекшеліктеріне байланысты тауарларды тасымалдаудың негізгі көлемі темір жол көлігімен орындалады, ал ҚР-дағы тасымалдаудың орташа қашықтығы Батыс Еуропаға қарағанда 3-5 есе жоғары. Кез келген елдің экономикасын дамыту көлік саласының мүмкіндіктеріне сүйенеді. Өндірістен пайда табу және қазақстандық тауарлармен халықаралық нарыққа шығу жақсы ұйымдастырылған көлік жүйесін қажет етеді. Қазақстан экономикасындағы көлік үлесі елдің ЖІӨ жалпы көлемінің шамамен 8-10% құрайды. Теміржол қозғалысын ұйымдастыруға қатысты маңызды мәселелер теміржол көлігі кәсіпорындары ұсынатын қызметтердің қауіпсіздігін үнемі қамтамасыз ету және жүйелі түрде жақсарту болып табылады. Бұл қауіпсіздік көптеген факторлардың, соның ішінде инфрақұрылымның жай – күйінің, қондырманың жай-күйінің немесе теміржол қозғалысын жүргізу тәсілінің нәтижесі. Көлік саласындағы қызмет түрлерінің алуан түрлілігі бухгалтерлік есепте экономикалық операцияларды көрсету мақсатында келісімшарттар мен оларға арналған алғашқы есеп құжаттарын есепке алу мен рәсімдеудің әртүрлі нұсқаларын талап етеді. Теміржол компанияларының аудиті олардың қызметінің ерекшелігіне байланысты, сондай-ақ экономикалық қызметте қолданылатын көлік құралдарына меншік құқығымен байланысты бірқатар артықшылықты сипаттамаларға ие. Көлік ұйымдарының аудитінің ерекшеліктері олардың бухгалтерлік есеп пен салық салудың арнайы жүйелерін қолданатындығына байланыстылығы қарастырылды. Есеп пен аудитті ұйымдастыруға теміржол кәсіпорындарының ұйымдық-технологиялық ерекшеліктерінің әсерін ескере

отырып, теміржол кәсіпорындарында аудитті ұйымдастыру кезеңдері ашып көрсетілді. Теміржол жүк тасымалы компаниялары бизнес-процестерінің ерекшеліктерін ескере отырып, аудит әдістемесін жетілдірудің негізгі бағыттары зерделенді.

Түйін сөздер: Теміржол компаниясы, жүк тасымалы, бизнес-процестері, бухгалтерлік есеп, аудит, аудит әдістемесі

© С. Альдешова¹, А. Кажмухаметова¹, К. Утепкалиева², 2025.

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан;

²Атырауский университет имени Х. Досмухамедова, Атырау, Казахстан.
E-mail: lesmalika@mail.ru

ОРГАНИЗАЦИЯ АУДИТА БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫХ ГРУЗОВЫХ ПЕРЕВОЗОК В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

С. Альдешова — докторант Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан,

E-mail: lesmalika@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-5366-2487>;

А. Кажмухаметова — кандидат экономических наук, доцент кафедры «Учет и анализ», Евразийский национальный университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан,

E-mail: asem.kaa@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-6957-7364>;

К. Утепкалиева — кандидат экономических наук, ассоциированный профессор кафедры «Экономики», Атырауский университет имени Х. Досмухамедова, Атырау, Казахстан,

E-mail: k.utepkaliyeva@asu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-5230-0318>.

Аннотация. Железнодорожный транспорт составляет основу транспортного комплекса Республики Казахстан и имеет большое экономическое, оборонное, социальное и политическое значение. Железнодорожные перевозки оказывают существенное влияние на состояние экономики Казахстана. В зависимости от географического положения страны и особенностей размещения производства основной объем перевозок товаров выполняется железнодорожным транспортом, а средняя дальность перевозок в РК в 3-5 раз выше, чем в Западной Европе. Развитие экономики любой страны опирается на возможности транспортной отрасли. Получение прибыли от производства и выход на международный рынок с казахстанскими товарами требует хорошо организованной транспортной системы. Доля транспорта в экономике Казахстана составляет около 8-10% от общего объема ВВП страны. Важнейшими вопросами, касающимися организации железнодорожного движения, являются постоянное обеспечение безопасности и систематическое улучшение услуг, предоставляемых предприятиями железнодорожного транспорта. Эта безопасность является результатом многих факторов, включая состояние инфраструктуры, состояние надстройки или способ передвижения по железной дороге. Многообразие видов деятельности в сфере

транспорта требует различных вариантов учета и оформления договоров и первичных учетных документов на них с целью отражения экономических операций в бухгалтерском учете. Аудит железнодорожных компаний имеет ряд привилегированных характеристик, связанных со спецификой их деятельности. Рассмотрены особенности аудита транспортных организаций в связи с тем, что они используют специальные системы бухгалтерского учета и налогообложения. Выявлены этапы организации аудита на железнодорожных предприятиях с учетом влияния организационно-технологических особенностей железнодорожных предприятий на организацию учета и аудита. Изучены основные направления совершенствования методики аудита с учетом особенностей бизнес-процессов компаний железнодорожных грузоперевозок.

Ключевые слова: железнодорожная компания, грузоперевозки, бизнес-процессы, бухгалтерский учет, аудит, методика аудита

Кіріспе. Кез келген елдің экономикасын дамыту көлік саласының мүмкіндіктеріне сүйенеді. Өндірістен пайда табу және қазақстандық тауарлармен халықаралық нарыққа шығу жақсы ұйымдастырылған көлік жүйесін қажет етеді. Қазақстан экономикасындағы көлік үлесі елдің ЖІӨ жалпы көлемінің шамамен 8-10% құрайды (Ramazanov, et al., 2025). Қазақстанның көлік саласы оның экономикасының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Оған көлік инфрақұрылымы, кәсіпорындар мен көлік құралдары кіреді, олар жиынтықта ішкі және сыртқы қатынастарда барлық көлік түрлерінің үйлесімді жұмыс істеуін қамтамасыз етеді. Қауіпсіз және сапалы көлік қызметтеріне қол жеткізу жұмыстың тиімділігін және өндірісті, бизнесті және әлеуметтік саланы дамытуды анықтайды. Осыған байланысты елдің әлеуметтік-экономикалық дамуындағы көліктің рөлі көліктік қызмет көрсету деңгейінің бірқатар көлемдік, құндық және сапалық сипаттамаларымен анықталады.

Қазіргі уақытта теміржол көлігі құрлықтағы көліктің ең қауіпсіз түрі болып табылады. Бұл фактіге әсер ететін негізгі факторлар, басқалармен қатар, мыналарды қамтуы керек (Szeląg, 2017): - теміржол инфрақұрылымының техникалық жағдайы,

- жылжымалы құрамның техникалық жағдайы,
- басқару командалық-сигналдық жабдықтарының техникалық жағдайы,
- жол қозғалысын ұйымдастыру,
- қызметкерлердің құзыреті,
- қоғамдық қауіпсіздік мәдениеті.

Теміржол тасымалы – бұл тауарларды тасымалдаудың тиімді, экологиялық таза және экономикалық әдісі. Қазақстан мен ТМД (Өзбекстан, Тәжікстан, Қырғызстан, Түрікменстан, Моңғолия, Әзірбайжан, Грузия, Армения) арасында транзиттік халықаралық жүк тасымалы өте қарқынды дамып, теміржол көлігімен жүзеге асырылатын негізгі бағыттардың бірі болып отыр. Темір жол көлігінің тағы бір артықшылығы – оның жүктің қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, жүктің белгіленген уақытта тиісті станцияға жетуін кепілдендіретін сенімді

жүйе болып табылуы. Халықаралық теміржол жүк тасымалы – бұл әлемдік сауда мен экономикада маңызды рөл атқаратын сала. Бүгінгі таңда өндіріс пен тұтыну әртүрлі елдер мен континенттерге таралғандықтан, тауарларды бір елден екінші елге тиімді жеткізу ірі корпорациялар мен шағын бизнестің табысты қызметі үшін негіз болып табылады. ТМД елдері арасындағы халықаралық саудада темір жол көлігімен жүк тасымалдау үлкен рөл атқарады. Бұл саладағы қызмет көрсету сапасы жыл сайын артып келеді.

Материалдар мен зерттеу әдістері. Теміржол жүк тасымалы – бұл үлкен мөлшерде жүк тасымалдауға арналған тиімді шешім. Көптеген ірі компаниялар темір жол көлігін, әсіресе, ұзақ қашықтықтағы жүктердің тасымалында қолданады. Халықаралық теміржол тасымалы көбінесе контейнерлермен жүктердің дұрыс бекітілген түрде орналастырылуын және олардың қайта тиеу кезінде дұрыс өңделуін қамтамасыз етеді.

Теміржол жүк тасымалының бірнеше артықшылықтары бар: (Aldeshova, 2025)

Экономикалық тиімділік: Темір жол арқылы үлкен көлемдегі жүктің тасымалдануы экономикалық тұрғыдан тиімді, себебі теміржол көлігінің тарифтері әдетте басқа тасымал түрлерімен салыстырғанда төмен болады. Бұл әсіресе ұзақ қашықтықтағы халықаралық тасымалдарда байқалады.

Экологиялық таза: Темір жол көлігінің экологиялық әсері басқа көлік түрлеріне қарағанда аз, себебі теміржол тасымалы кезінде көмірқышқыл газының шығарындылары төмен. Бұл көліктің экологиялық тиімді шешім ретінде таңдалуына себеп болып отыр.

Көлемді жүктеуді тасымалдау мүмкіндігі: Теміржол арқылы ауыр және көлемді жүктерді, мысалы, құрылыс материалдарын, өнеркәсіптік өнімдерді және ауылшаруашылық өнімдерін тасымалдауға болады. Жүктердің жылжымалы құрамға дұрыс орналастырылуы тасымал тиімділігін арттырады.

Сенімділік: Теміржол тасымалы әдетте ауа-райының әсерінен аз зиян шегеді, бұл жүктің уақытында жетуін қамтамасыз етеді. Теміржол желілері белгіленген маршруттар бойынша жүктерді тікелей станцияға жеткізеді.

Халықаралық теміржол жүк тасымалы әртүрлі форматтарда жүзеге асырылады: Контейнерлік тасымал: Контейнерлердің стандартты өлшемдері мен түрлері халықаралық саудада кеңінен пайдаланылады. Бұл жүк тасымалының барлық кезеңдерінде (теміржол, теңіз, автокөлік) ыңғайлы. Жүктердің қауіпсіздігі мен дер кезінде жеткізілуі үшін контейнерлік тасымал басты шешім болып табылады. Жүктеу және түсіру: Теміржол станцияларында автоматтандырылған жүктеу және түсіру жүйелері пайдаланылады, бұл тасымал процесін жылдамдатады. Бұл жүйелер жүктердің көлеміне қарай дұрыс таңдалып, тиісті қызметтер көрсетуге мүмкіндік береді.

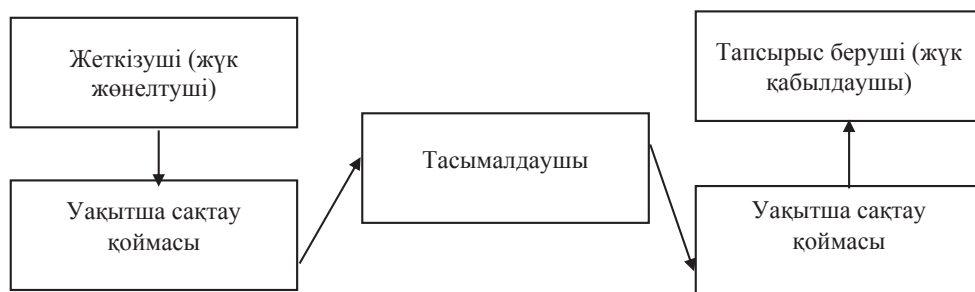
Тікелей тасымалдау бизнес-процесі мынадай кезеңдерден тұрады:

- 1) тауарды жүк жөнелтушіден тиеу;
- 2) жүкті қоймаға жеткізу және шоғырландыру;
- 3) көлік құралына тиеу;

- 4) кедендік ресімдеу (халықаралық жөнелтілімдерге қатысты);
- 5) көліктің бір немесе бірнеше түрімен жүк тасымалдау;
- 6) жеткізу кезінде жүкті кедендік ресімдеу;
- 7) межелі пунктте түсіру;

8) көмекші қызметтер (контейнерге орау, сақтандыру, сақтау, жүкті ақпараттық сүйемелдеу және т.б.) (Торопова, et al., 2021). Жүк тасымалын ұйымдастыру процесі бірнеше негізгі рәсімдерден тұрады: бұл дайындық, жылжымалы құрамды, тиеу-түсіру тетіктерін таңдау, көлік және тиеу-түсіру құралдарының өзара іс-қимылының оңтайлы әдісін таңдау, қозғалыс бағытын анықтау.

Жүктерді жеткізу сызбасы төменде көрсетілген.



1-сызба. Жеткізушіден тапсырыс берушіге дейін жүктерді жеткізу схемасы
Ескерту- дереккөздер негізінде автормен құрастырылды

Қазіргі заманғы бухгалтерлік есеп компьютерлік технологияларды қолдануға негізделген. Алайда, іс жүзінде кәсіпорындар, соның ішінде теміржол кәсіпорындары, компьютерлік өңдеу жағдайында саланың есеп жүргізуге әсер етуінің барлық ерекшеліктерін ескеретін бухгалтерлік есеп пен аудит деректерін дайындау әдістемесінің болмауы проблемасына тап болған жағдай қалыптасты.

Нәтижелер және талқылау. Зерттеу барысында сатыларда автоматтандырылған ақпараттық жүйелерді құру мен енгізудің негізгі тәсілдері нақтыланды:

- жобалау алдындағы тексеру және техникалық тапсырма жазу;
- жобалау; іске қосу; автоматтандырылған жүйені сүйемелдеу.

1-кесте. Есеп пен аудитті ұйымдастыруға теміржол кәсіпорындарының ұйымдық-технологиялық ерекшеліктерінің әсері

№	Теміржол кәсіпорындарының технологиялық және ұйымдастырушылық ерекшеліктері	Есепті ұйымдастыру	Аудитті ұйымдастыру
1	Теміржол көлігі кәсіпорындары қызметінің ерекшелігі	Теміржол кәсіпорындары қызметінің түрлерін таңдау (жүк қызметтері темір жол тасымалы, тиеу-түсіру жұмыстары). Бухгалтерлік есепті жүргізу әдістері мен тәсілдерін әзірлеу. Ішкі және сыртқы пайдаланушыларға есептілікті қалыптастыру және тапсыру тәртібі (ҚР Ұлттық экономика министрлігі, ҚР Көлік министрлігі).	Міндетті немесе бастамашыл аудит жүргізу. Теміржол кәсіпорындары (жүк тасымалдау, тиеу-түсіру жұмыстары) қызметінің түрлерін және қызмет түрлері бойынша қолданыстағы лицензиялардың болуын белгілеу.
2	Теміржол кәсіпорындары көрсететін қызметтерге тарифтерді қалыптастыру тәртібі	Жүк темір жол тасымалы бойынша қызметтердің нормативтік және нақты өзіндік құнын қалыптастыру туралы ақпаратты жинау, өңдеу және қорыту. Қызмет түрлері бойынша талдау бөлінісінде калькуляция баптары бойынша шығындарды есептеу және есепке алу (локомотивтерді, жолдарды, дабыл құрылғыларын ұстауға арналған материалдар, тепловоздардың, темір жолдардың амортизациясы және т.б.).	Жұмыстардың, қызметтердің өзіндік құны салалық әдістемелік нұсқауларға сәйкес есептелетінін растау. Барлық салалық нормалардың сақталуын және келтірілген шығындардың экономикалық негіздемесін тексеру.
3	Теміржол кәсіпорындарының есеп саясатын қалыптастыру	Бухгалтерлік, салықтық және басқару есебінің өзара байланысын қамтамасыз ететін, теміржол компаниясының қаржы-шаруашылық қызметін есепке алу ерекшелігін көрсететін есеп саясатын әзірлеу.	Кәсіпорынның есеп саясатының элементтері мен ережелерінің 8-ші Халықаралық қаржылық есептілік стандарты (IAS 8) белгілеген талаптарға сәйкестігін анықтау.
4	Теміржол ұйымында бухгалтерлік есепті ұйымдастыру	Бухгалтерлік жұмыс көлеміне және бағдарламалық өнімдерді оңтайлы пайдалануға сәйкес бухгалтерлік қызметті құру. Теміржол көлігі қызметінің ерекшелігін ескере отырып, құжат айналымының кестесін әзірлеу.	Бухгалтерияның ұйымдық құрылымы мен бухгалтерлік есеп формасының кәсіпорынды ұйымдастыру және басқару шарттарына сәйкестігін анықтау. Компьютерлік технологияларды пайдалану жағдайындағы құжаттама және құжат айналымы жүйесінің сипаттамасы.

5	Теміржол көлігі кәсіпорындарының ұйымдық құрылымы	Теміржол компаниясы қызметінің түрлері және оның құрылымдық бөлімшелері бойынша есепке алу объектілерін бөлу (пайдалану бөлімі, теміржол диспетчері бөлімі). Теміржол көлігі ұйымының тиімді жұмыс істеуіне бағытталған дұрыс басқару шешімдерін қабылдауды қамтамасыз ететін жауапкершілік орталықтарын, шығындар мен пайда орталықтарын құру.	Есепке алу объектілерін, теміржол компаниялары орындайтын қызметтердің түрлері мен көлемін талдау. Аудит стандарттарына сәйкес жауапкершілік орталықтары бойынша тексерулерді ұйымдастыру.
6	Теміржол компаниясы жұмысының технологиялық процесі	Технологиялық операциялардың атаулары бойынша оларды нақтылаумен тікелей шығындар жинақталады (вагондарды қабылдау тапсыру локомотивтердің бос жүрісі, жүк тиелген вагондардың көрме жолдарынан және кері қарай жүруі).	Технологиялық шығындарды есептеу ерекшеліктерін зерттеу, тікелей және жанама шығындардың дұрыс бөлінуін растау және саланың қолданыстағы стандарттарын сақтау.
Ескерту-дереккөздер негізінде автормен құрастырылды			

Теміржол кәсіпорындары қызметінің ерекшелігін ескеретін есепке алу ақпараттық жүйесі жұмыс істеуі тиіс желілік компьютерлік кешендерді құру үшін SAP бухгалтерлік есеп жүйесінің бағдарламалық кешендерін пайдалану орынды. Пайдаланушыға ыңғайлы интерфейстен басқа, бұл кешендер әр түрлі бухгалтерлік регистрлерді, бухгалтерлік есеп пен салық есептілігінің нысандарын құрудың толық мүмкіндіктерін ұсынатын егжей-тегжейлі аналитиканы персоналды басқарудың тиісті әдістемесімен біріктіреді.

Қазіргі жағдайда басқарудың тиімділігін арттыру үшін құжаттармен жұмысты жетілдіру қажет. Ақпарат көлемінің ұлғаюы және олардың қозғалыс схемаларының күрделенуі электрондық құжат айналымын ұйымдастыру қажеттілігін көрсетеді. Теміржол компанияларында құрылған электрондық құжат айналымы келесі міндеттерді шешуге көмектеседі:

- орындаушылық тәртіпті жақсарту, міндеттердің орындалуын бақылауды оңтайландыру, ұйымдастырушылық-өкімдік қызметті талдау арқылы бизнес-процестерді басқарудың тиімділігін арттыру;

- қызметкерлердің жұмыс уақытының өнімсіз шығындарын қысқарту;
- кәсіпорынның бірыңғай ақпараттық кеңістігін құру;
- құжаттаманы есепке алу мен сақтаудың сенімділігін қамтамасыз ету;
- ақпаратты тиімді қорғауды ұйымдастыру.

Аудит-бұл қаржылық бақылаудың бір түрі, оның қажеттілігі тауар алмасу және ақша қатынастарының пайда болуымен және дамуымен бір мезгілде пайда болды. Бухгалтерлік есептілікті аудиторлық тексеруді жүзеге асыра

отырып, аудитор есеп беру көрсеткіштерін алу технологиясы мен мазмұнының нормативтік құжаттармен қойылатын талаптарға сәйкестігіне қосымша талдау жүргізеді.

Ірі сауда ұйымдары желісінің, сондай-ақ шағын және орта бизнестің дамуымен теміржол ұйымдарының қызметтері сұранысқа ие бола бастады. Жүк тасымалы экономиканың ең сұранысқа ие секторы болып табылады. Көлік саласындағы қызмет түрлерінің алуан түрлілігі бухгалтерлік есепте экономикалық операцияларды көрсету мақсатында келісімшарттар мен оларға арналған алғашқы есеп құжаттарын есепке алу мен рәсімдеудің әртүрлі нұсқаларын талап етеді. Теміржол компанияларындағы аудиттің келесі ерекшеліктері бар: құрылымның күрделілігі, активтердің жоғары құны, тәуекелдердің жоғары деңгейі, салық салудың күрделілігі, халықаралық стандарттарды сақтау қажеттілігі. Теміржол ұйымының аудиті ол үшін ішкі бақылау мен есепке алу жүйесін жақсартуға мүмкіндік беретін тиімді құрал ретінде қызмет етеді.

Қазақстандағы көлік кәсіпорындарында аудитті ұйымдастыру мәселесі қазақстандық кәсіпорындарда аудит қызметтерін құру және тиімді жұмыс істеу үшін жағдай жасайтын кешенді тәсілді әзірлеу болып табылады. Аудит қызметін құруды меншік иелері мен жоғары басшылық қабылдайды және, әдетте, жеке құрылымдық бөлімшелері бар, меншік және басқару функциялары бөлінген теміржол компаниялары үшін өте маңызды. Аудит қызметінің қалыптасуы мен жұмыс істеуінің жетекші мәселесі қазақстандық кәсіпорындарда (оның ішінде көлік кәсіпорындарында) аудитті ұйымдастыру мен дамытуды реттеудің нақты базасының болмауы болып табылады. Сондай-ақ, аудит қызметін құру қажеттілігі қазіргі жағдайда көлік кәсіпорындарының тәуекелдерін дұрыс түсінбеу арқылы алдын-ала анықталуы мүмкін. Көлік процесінің ерекшеліктерін ескере отырып, аудит әдістемесі оны жетілдірудің негізгі бағыттарын зерттеуді және әзірлеуді талап етеді.

Әдістемені құрудың негізгі қағидалары, оның орындалуы оның тиімділігін қамтамасыз етеді:

- халықаралық аудит стандарттарының талаптары мен ұсынымдарына сәйкестігі;
- аудиттің нақты мәселелері бойынша аудиторлық тексерулерді, сондай-ақ ғылыми және әдістемелік әзірлемелерді аудитті жүргізудің практикалық тәжірибесі әдістемесінің негізі ретінде пайдалану (Бондаренко, et al., 2014).

2-кесте. Теміржол кәсіпорындарында аудит жүргізудің негізгі кезеңдері

Аудит кезеңдері	Мазмұны	Ақпарат көздері	Шығу құжаттары
1. Аудиторлық тексеру жүргізуді дайындау	Құрылтай құжаттарын, ішкі бұйрықтарды, өкімдерді зерделеу. Жүк темір жол тасымалы бойынша қызметтерді көрсету және іске асыру технологиясымен танысу.	Құрылтай құжаттары, бұйрықтар нұсқаулықтар, штат кестесі, бастапқы құжаттар, есепке алу тіркелімдері, есеп беру нысандары және т. б.	Ішкі бақылау, қызметті бағалау жүйесі мен есебінің жай-күйі туралы ЖТ басшысына қызметтік жазба.
2. Аудитті заңнамалық және нормативтік қамтамасыз ету	Құқықтық, экономикалық, ұйымдастырушылық-технологиялық қамтамасыз ету құжаттарының құрамын анықтау.	Заңнамалық және нормативтік актілер, құрылтай құжаттары, есеп саясаты, құжат айналымы кестесі.	Жоспар, аудит бағдарламасы және жұмыс тәртібі бойынша ұсыныстарды тұжырымдау.
3. Аудиторлық тексеру жоспары мен бағдарламасын жасау	Аудит жоспарын жасау және құжаттау. Аудит бағдарламасын жасау және құжаттау.	Бастапқы құжаттар, есептілік нысандары.	Жоспар мен бағдарламаны құрудың әр кезеңі бойынша қызметтік жазбалар.
4. Тексеру жүргізу тәртібі	Тексеру әдістерін анықтау. Қажетті аудиторлық дәлелдемелерді алу және оларды аудитордың жұмыс құжаттарында жүйелеу.	Бастапқы құжаттар, есепке алу тіркелімдері, қаржылық есептілік	Ішкі аудиторлық дәлелдемелерді алу рәсімдерінің тізбесі.
5. Теміржол кәсіпорындар басшылығымен алдын ала қорытындыларды, ұсыныстарды талқылау.	Бухгалтерлік жазбаларды (проводкаларды) және есепке алу тізілімдеріндегі жазбаларды, есептілікті көрсету тәртібінің сәйкестігін анықтау.	Аудиторлық тексеру барысында алынған аудиторлық дәлелдемелер. Аудитордың жұмыс құжаттары.	Теміржол кәсіпорындары басшылығына ұсыныстар мен нұсқауларды негіздеу.
6. Аудитордың есебін дайындау	Теміржол кәсіпорындары қызметінің аудит нәтижелерін жалпылау. Қорытындылар мен ұсыныстарды тұжырымдау.	Аудиторлық дәлелдер. Аудитордың жұмыс құжаттары.	Аудитордың жұмыс нәтижелері туралы есеп.
Ескерту- дереккөз негізінде автормен құрастырылды			

Көлік кәсіпорындары аудитінің өте өзекті мәселелерін жариялау ұлттық экономиканың әртүрлі салаларындағы кәсіпорындар аудитінің проблемалық мәселелерін одан әрі теориялық және қолданбалы зерттеу үшін негіз болып табылады. Мақаланың мақсаты көлік кәсіпорындарының аудитін жетілдірудің негізгі бағыттарын анықтау және тексерілетін көлік кәсіпорындарының қызметі туралы объективті шындықты анықтау мақсатында аудит әдістерін қолдану болып табылады.

Сипатталған жағдайларға байланысты көлік компанияларының аудиті олардың қызметінің ерекшелігіне байланысты, сондай-ақ экономикалық қызметте қолданылатын көлік құралдарына меншік құқығымен байланысты

бірқатар сипаттамаларға ие. Көлік ұйымдарының аудитінің ерекшеліктері олардың бухгалтерлік есеп пен салық салудың арнайы жүйелерін қолданатындығына байланысты. Көлік ұйымына аудит жүргізудің негізгі кезеңдерін бөліп көрсетуге болады: көлік қызметін жүзеге асырудың заңдылығын және қолда бар рұқсат құжаттарының ұйым қызметінің түрлері мен ерекшеліктеріне сәйкестігін тексеру; жүргізушілердің еңбегін ұйымдастырудың дұрыстығын және оның қолданыстағы заңнамаға сәйкестігін тексеру; жүргізушілердің орындаған жұмысының құжаттамалық ресімделуін және жүргізушілердің жалақысын есепке алудың толықтығын тексеру; негізгі қызмет түрінен және өзге де (ілеспе) қызметтерден түсетін кірістер мен шығыстарды есепке алудың толықтығы мен дұрыстығын, салық және бухгалтерлік есеп мақсатында көлік қызметтерін көрсету кезінде ескерілетін шығындарға басқа ұйымдардың материалдық қорлары мен қызметтерін есепке алу мен есептен шығарудың негізділігін тексеру; салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерді есептеудің толықтығы мен дұрыстығын тексеру; жеткізушілермен есеп айырысудың сипаты мен түрлері (атап айтқанда қолма-қол ақша қаражаты; қолма-қол ақшасыз есеп айырысу арқылы сатып алынған талондар; корпоративтік банктік пластикалық карталардың көмегімен; магниттік жолағы бар отын карталары бойынша және т.б.). Теміржол көлігін ұйымдастыруды аудиторлық тексерудің ерекшелігі, ең алдымен, автомобильдер жоғары қауіптіліктің көзі болып табылатындығымен байланысты, нәтижесінде оларды пайдалану тәртібі бірқатар заңнамалық және нормативтік актілермен реттеледі, олардың орындалуы барлық меншік нысандарындағы көлік ұйымдары үшін міндетті, екіншіден, тек көлік ұйымдарына ғана тән бірқатар нақты операциялардың болуы. Осыған сәйкес, теміржол көлігін ұйымдастыруды тексеретін аудитордың назарында болуы керек бірқатар мәселелерді бөліп көрсетуге болады. Мұндай мәселелерге мыналар жатады: жүктерді, жолаушыларды, багажды тасымалдауды белгіленген ережелерін сақтау; халықаралық тасымалдауды жүзеге асыру; халықаралық тасымалдауды жүзеге асыру кезінде ҚҚС есептеу және төлеу; ресми құжаттардың нормаларына сәйкес негізгі және өзге де қызмет түрлері бойынша кірістер мен шығыстарды есепке алудың сәйкестігі; лизинг шарттары бойынша көлік құралдарын сатып алуға байланысты шығыстарды тану; шарттар бойынша операцияларды есепке алу; жанармай құю станцияларының заманауи төлем жүйелерін қолдану кезінде отын шығындарын есепке алу; көлік дөңгелектерін есепке алу; жүргізушілердің қызметтік іссапарларына байланысты шығыстарды өтеу; жүргізушілердің еңбегін ұйымдастыру; көлік ұйымдарының басшылары мен мамандарын аттестаттау; жол парактарын ресімдеу.

Қазіргі уақытта ұйымдар лизинг (оның ішінде халықаралық) шарттары бойынша мүлікті, оның ішінде көлік құралдарын сатып алуда. Бұл ретте, лизинг шарты бойынша мүлікті сатып алу жөніндегі операцияларды тексеру кезінде аудит алдында осындай операциялардың келесі ерекшеліктерін

ескеруі тиіс: лизингтік төлемдерді салық есебінде тану; лизингтік мүлікті алуға және оны жұмысқа жарамды күйге жеткізуге байланысты шығыстарды салық есебінде тану; халықаралық лизинг кезінде салықтарды, алымдар мен төлемдерді салық есебінде тану (Беспалая, et al., 2016). Айта кету керек, әртүрлі ұйымдарда аудит жүргізу ерекшеліктері аудиторлық қызметті реттейтін халықаралық аудит стандарттарының нормаларына сәйкес ішкі аудит стандарттарында бекітілген. Аудиторлық тексеруді ұйымдастыру «Аудиторлық қызмет туралы» заңына (Аудиторлық қызмет туралы Қазақстан Республикасы 1998 жылғы 20 қарашадағы N 304-І Заңы (ҚР 03.07.2020 № 358-VI Заңымен өзгерістер енгізілді), сондай-ақ Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі бекіткен аудиторлық қызмет стандарттарының ережелеріне сәйкес жүзеге асырылады.

Көлік ұйымының аудиті ол үшін ішкі бақылау мен есепке алу жүйесін жақсартуға, сондай - ақ мемлекеттік бақылау органдарымен дауларды болдырмауға мүмкіндік беретін тиімді құрал болады. Теміржол тасымалы жүктерді тасымалдау және жолаушыларды тасымалдау болып бөлінеді. Жалпыға ортақ пайдаланылатын теміржол көлігі туралы заң «Теміржол көлігі туралы» Заңынан («Теміржол көлігі туралы» Қазақстан Республикасы 2001 жылғы 8 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы Заңы), Теміржол көлігімен жүктерді тасымалдау қағидалары бекіту туралы бұйрығынан (Теміржол көлігімен жүктерді тасымалдау қағидалары бекіту туралы Қазақстан Республикасы Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрінің 2019 жылғы 2 тамыздағы № 612 бұйрығы), Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасынан (Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 30 желтоқсандағы № 1116 Қаулысы) және Қазақстанның басқа заңнамалық және нормативтік құжаттарынан тұрады. Нормативтік актілер жолаушылар мен жүктерді теміржол көлігімен тасымалдауды ұйымдастыру қағидаларын айқындайды, теміржол көлігін және оның қосалқы бөлшектерін сертификаттауды, көлік қызметтерін лицензиялауды регламенттейді, тасымалдау туралы шарттарды жасау тәртібін реттейді, теміржолкөлігіндегі мемлекеттік бақылау жүйесінің міндеттерін, автокөлік құралдары персоналының мәртебесін, Көлік құралдарын ұйымдастыру және пайдалану негіздерін, олардың иелерінің және барлық адамдардың құқықтарын, міндеттері мен жауапкершілігін айқындайды.

«Теміржол көлігі туралы» Заңы теміржол көлігімен жолаушылар, багаж, жүк, жүк-багаж және почта жөнелтілімдерін тасымалдарын жүзеге асыру кезіндегі тасымалдаушылар, теміржол көлігі ұйымдары, мемлекеттік органдар, жолаушылар, жөнелтушілер, алушылар, жүк жөнелтушілер, жүк алушылар, басқа да жеке және заңды тұлғалар арасындағы қоғамдық қатынастарды реттейді (Беспалая, et al., 2016).

Тексеру барысында аудитор Қазақстанның теміржол көлігі саласында жүктерді тасымалдауға лицензия беру талаптарына сәйкес теміржол көлігімен жүктерді тасымалдау бойынша қызметтер көрсету кезінде лицензиялардың болуын белгілеуі тиіс. Сонымен қатар, аудитор теміржолкөлігінің лицензиялық талаптарға сәйкестігін куәландыратын әрбір көлік құралына лицензиялар мен лицензиялық карточкаларды есепке алудың дұрыстығы мен уақтылығын тексереді. Аудитор жүк тасымалдарын жүзеге асыру кезінде жүргізушіде мынадай құжаттар: тиісті санаттағы көлік құралын басқару құқығына арналған куәлік және талон; көлік құралына тіркеу құжаты; көлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыру полисі (сертификаты); автомобильге лицензиялық карточка; жол құжаттары болуы тиіс екендігіне назар аударуы қажет автомобиль парағы; тауар-көлік жүкқұжаты және заңнамада көзделген басқа да (жүк тасымалы кезінде).

Аудитор көлік кәсіпорындары үшін негізгі бастапқы құжаттың - жол парағының дұрыс ресімделуін тексереді, ол жүргізілген жұмыстардың көлеміне қатысты ақпаратты қалыптастыру үшін ғана емес, сонымен қатар жанармай шығындарын анықтау, жүргізушілердің жалақысын есептеу, тапсырыс берушілермен есеп айырысу және т.б. үшін негіз болып табылады. Тексеру арқылы жүк-көлік жүкқұжаттарының (№1-ТН үлгілік нысан) деректерімен жол парақтарында тонна-километрмен жүргізілген жұмыстар мен тонна-километрмен тасымалдау көлеміне қатысты деректердің сәйкестігі белгіленеді.

Тауар-көлік жүкқұжаттарының дұрыс ресімделуін тексере отырып, аудитор, ең алдымен, олардың көліктің әрбір сапарына жазылғанын анықтап, құндылықтардың қозғалысын толық, дұрыс есепке алу және орындалған жұмыстар үшін есептеулер жүргізу үшін қажетті барлық міндетті деректемелердің дұрыс толтырылуын зерделеуі тиіс.

Аудитор тапсырыс берушімен жүктерді тасымалдау кезінде шарттардың және өтінімдердің дұрыстығын тексеруі керек. Көлік кәсіпорындарының қаржы-шаруашылық қызметін аудиторлық тексеру кейбір шаруашылық операцияларды есепке алу ерекшеліктерін ескеруі тиіс. Тексеру процесінде аудитор көлік кәсіпорындарының есебінде қолданыстағы заңнаманың талаптарына сәйкес міндетті түрлермен байланысты нақты шығындарды қалыптастыру мен көрсетудің дұрыстығын анықтауы керек.

Аудитор теміржол өткелдерін техникалық пайдалану, қызмет көрсету және жөндеу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Көлік және коммуникация министрінің 2011 жылғы 25 наурыздағы N 168 бұйрығына (Аудитор теміржол өткелдерін техникалық пайдалану, қызмет көрсету және жөндеу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Көлік және коммуникация министрінің 2011 жылғы 25 наурыздағы N 168 бұйрығы) сәйкес реттелетін шығындарды көрсету тәртібіне назар аударуы керек. Осы шығыстарға аудит жүргізу кезінде техникалық қызмет көрсету және жөндеу ұғымын нақты ажырату қажет. Техникалық қызмет көрсету-бұл көлікті мақсатына, сақтауға және тасымалдауға пайдалану кезінде оның жұмыс қабілеттілігін немесе денсаулығын сақтау бойынша операция немесе

операциялар жиынтығы. Жөндеу-бұл жарамдылықты немесе жұмысқа қабілеттілікті қалпына келтіру, көлік ресурсын немесе оның құрамдас бөліктерін жаңарту бойынша операциялар кешені. Сонымен қатар, тексеру барысында жөндеу түрін орнату қажет: ағымдағы немесе күрделі. Теміржол көлігін ағымдағы жөндеу тек қамтамасыз ету үшін жүргізілетінін ескеру қажет немесе автомобильдің жұмысын қалпына келтіру және оның бөліктерін ауыстыру мен қалпына келтіруден тұрады. Ал күрделі жөндеу кез келген бөлшектерді, соның ішінде базалық бөлшектерді ауыстыра немесе қалпына келтіре отырып, жарамдылықты қалпына келтіру және толық қалпына келтіруге жақын көлік ресурсын қалпына келтіру үшін жүргізіледі. Осы шығыстарға құжаттамалық тексеру жүргізе отырып, жөндеуге байланысты операциялар бойынша шоттардың корреспонденциясының дұрыстығын анықтау қажет, бұл объектіні пайдаланудан бастапқы күтілетін болашақ экономикалық пайданың ұлғаюына әкеледі немесе олардың ұлғаюына әкелмейді.

Аудитор жұмсалған отын мен жағармай шығындарының құрылымындағы үлкен үлесті ескере отырып, жанармай мен жағармай шығындарының нормаларын қолдану тәртібін мұқият тексеруі керек. Теміржол көлігіндегі отын және жағармай материалдары шығыстарының нормалары кәсіпорындардың жанар-жағармай материалдарына қажеттілігін жоспарлауға, олардың шығыстарын бақылауға және есептілікті жүргізуге арналған. Жанармай шығыстарының нормалары - бұл теміржол көліктерін пайдаланудың белгілі бір жағдайларында оны тұтынудың белгіленген рұқсат етілген шарасы. Ол үшін автомобиль модельдері бойынша белгіленген базалық сызықтық нормалар және өндірілген көлік жұмысының көлемін, климаттық, жол және басқа да пайдалану жағдайларын ескеруге мүмкіндік беретін нормативтер мен түзету коэффициенттері жүйесі қолданылады.

Аудиттің негізгі міндеттерінің бірі-кәсіпорынның қолда бар материалдық және қаржылық ресурстарын ұтымды пайдалану мүмкіндігін анықтау. Теміржол көлігі кәсіпорындарында қызмет көрсетуге байланысты шығындарды, оның ішінде отын шығынын, нормалар бойынша майлау материалдарын, қосалқы бөлшектерді дұрыс есептен шығаруды, көрсетілетін қызметтерді қосалқы циклдар мен жалпы өндірістік шығындар бойынша бөлуді дұрыс жүзеге асыруды бақылау маңызды. Осы процестерді бақылаудағы аудиттің рөлі зор. Теміржол көлігі кәсіпорындарында көрсетілетін қызметтерге байланысты шығындар мен қызметтердің өзіндік құнына аудит жүргізудің мақсаты нормативтік талаптарға сәйкес өзіндік құнын дұрыс қалыптастыруды ескере отырып, өндірістік шығындар мен жауапкершілік орталықтарының пайда болуын есепке ала отырып, құжаттардың дұрыстығын тексеруге міндетті.

Аудитті жүргізудің нақты әдістері қаржылық есептілік, ішкі бақылау жүйесі, ақша ағындарын бақылау және шығындарды басқару жүйесіне бағытталған болуы тиіс:

- Құжаттарды тексеру: Барлық қаржылық құжаттарды (шот-фактуралар, төлем құжаттары, келісімшарттар, есептілік) тексеру.

- Қаржылық есептілікті салыстыру: Алдыңғы жылдармен салыстырмалы түрде, сондай-ақ бюджеттік жоспармен салыстырып тексеру.

•Ішкі бақылауды талдау: Кәсіпорынның қаржылық операцияларына қатысты ішкі бақылаудың бар-жоғын тексеру. Бұл жағдайда тексеру мәліметтерін кіріс пен шығындар бойынша жүйелеу, кассалық бақылау, есеп айырысуларды қадағалау (Кизимбаева, et al., 2025).

Теміржол көлігі кәсіпорындарында қызмет көрсетуге байланысты шығыстарды есепке алудың дұрыс ұйымдастырылуын және қызметтердің құнын дұрыс анықтауды бақылау үшін тексеру қажет:

- өндірістік шығындарды есепке алу шоттарында есепті кезеңнің нақты шығындарын уақтылы, толық және сенімді көрсету;

- қызмет көрсетуге жұмсалған шикізатты, материалдарды, отынды, қосалқы бөлшектер мен жанар-жағармай материалдарын бағалаудың дұрыстығы;

- белгіленген шығыстар сметасының, шығыстардың сақталуын бақылауды қамтамасыз ету;

- жалақы, тарифтік мөлшерлемелер, өндірістік персоналдың еңбекақысы туралы ережелер;

- өндірістік емес шығындар мен шығындардың себептері, сондай-ақ негіздеме есептен шығару;

- оларды қысқарту үшін қабылданған шаралар;

- негізгі құралдар мен материалдық емес активтер бойынша амортизацияны есептеудің дұрыстығы;

- сомаларды есептен шығарудың дұрыстығы (тасымалдауды дайындауға арналған шығыстар);

- тауарлар мен материалдық құндылықтарды бухгалтерлік бағалаудан ауытқу;

- тауарлардың, жанар-жағармай материалдарының табиғи кемуін есептен шығарудың дұрыстығы;

- іссапарға және жолға, тұрғын үйді жалға алуға, іссапарға жіберілген адамды іссапар орнына қайтаруға жұмсалған уақытқа бекітілген нормалар шегінде өндірістік қызметке байланысты шетелдік іссапар шығыстары.

- қызмет көрсетуге байланысты басқа шығындарды тұтынудың дұрыстығы.

Бүгінгі таңда сапалы көлік қызметтеріне өсіп келе жатқан сұраныс теміржол көлігі кәсіпорындарының басшыларына қойылатын бірқатар талаптарды іске асыруды көздейді, соның ішінде көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыру, кәсіпорынды жаңа көлік құралдарымен жаңғырту, көлік құралдарының техникалық жай-күйін қолдау бойынша сапалы қызметтерді ұйымдастыру, ұсынылатын қызметтер мен шығындардың құнын бақылау, келешекті даму үшін жағдай жасау. Кәсіпорында аудиторлық қызметті пайдалану немесе ішкі аудитті ұйымдастыру жоғарыда аталған талаптарды орындау кезінде кәсіпорын басшысына сенімді аналитикалық ақпарат беруге қызмет етеді (Ганибаев, 2023).

«Делойт» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі (бұдан әрі – аудиторлық компания) «ҚТЖ-Жүк тасымалы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің қаржылық есептілігіне аудит жүргізді, ол 2023 жылғы 31 желтоқсандағы

жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есептен, кірістер мен шығыстар туралы есептен және басқа да жиынтық кірістерден, капиталдағы өзгерістер туралы есептен және 2023 жылғы ақша қаражатының қозғалысы туралы есептен, сондай-ақ Есеп саясаты туралы маңызды ақпаратты қоса алғанда, қаржылық есептілікке ескертпелерден тұрады. Қаржылық есептілік 2023 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша Компанияның қаржылық жағдайын, сондай-ақ оның қаржылық нәтижелері мен Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (ҚЕХС) сәйкес 2023 жылғы ақша қаражатының қозғалысын барлық маңызды қатынастарда сенімді көрсетеді. Аудиторлық компания халықаралық аудит стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргізген. Көрсетілген стандарттарға аудиторлық компанияның жауапкершілігі қорытындының «аудитордың қаржылық есептілік аудиті үшін жауапкершілігі» бөлімінде ашылып көрсетіледі. Кәсіби бухгалтерлер этикасының халықаралық кодексіне (Тәуелсіздіктің халықаралық стандарттарын қоса алғанда) және Қазақстан Республикасындағы қаржылық есептілік аудитіне қолданылатын этикалық талаптарға сәйкес, компанияға қатысты тәуелсіз және осы талаптар мен Кодекске сәйкес өзге де этикалық міндеттерді орындады. Аудиторлық компанияның алған аудиторлық дәлелдер пікірін білдіруге негіз бола алатындай жеткілікті және тиісті деп санауға болады. Аудиттің негізгі мәселесі-бұл аудиторлық компанияның кәсіби пікіріне сәйкес, ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептілік аудиті үшін ең маңызды мәселе болды. Бұл мәселе жалпы қаржылық есептілік аудитінің контекстінде және қалыптастыру кезінде қарастырылды.

2023 жылы компания 1,461,402,299 мың теңге мөлшерінде жүк тасымалдары бойынша қызметтерден түскен түсімді мойындады, бұл республикаішілік, халықаралық импорттық, халықаралық экспорттық және халықаралық транзиттік жүк тасымалдарынан алынған жалпы түсімнің 88% -н құрайды. Жүк тасымалы қызметтерінен түсетін кірісті өңдеу және тану үшін қолданылатын бағдарламалық жасақтаманың бірнеше түрі бар. Танылған кіріс туралы мәліметтер SAP бухгалтерлік есеп жүйесіне жіберіледі. Қаржылық есептілікте SAP есепке алу жүйесінен түскен түсім сомасы көрсетіледі. Компанияның қаржылық нәтижелері үшін жүк тасымалы қызметтерінен түсетін кірістің маңыздылығын және кірісті тану процесіне қатысты автоматтандырылған бақылаулардың тиімділігіне байланысты тәуекелдердің болуын ескере отырып, бұл мәселені аудиттің негізі ретінде анықтауға болады.

Жүк тасымалынан түсетін кірісті танудың дұрыстығын тексеру бойынша аудиторлық компанияның аудиторлық рәсімдері мыналарды қамтыды:

- деректерді визуализациялау әдістерін қолдана отырып, жүк түсімдерімен байланысты операцияларды талдау. Деректерді, атап айтқанда, республикаішілік, халықаралық импорттық, халықаралық экспорттық және халықаралық транзиттік жүк тасымалдарынан түсетін кірістердің түсу арналары бойынша бөлінді. Тасымалдаудың орташа ұзақтығы, километрге тоннамен тасымалдау көлемі және тасымалданатын жүк түрлері сияқты қаржылық емес деректерді пайдалана отырып, жүк тасымалдарынан түсетін кіріс ағындарын салыстырды;

- АТ мамандарының көмегімен бағалау, тиісті АТ-қосымшаларында ішкі бақылау жүйесінің құралдарын әзірлеу және енгізу, сондай-ақ осы қосымшаларда жүк тасымалынан түсетін кірістерге қатысты бақылау құралдарының операциялық тиімділігін тестілеу;

- жүк тасымалынан түсетін кірісті тануды ішкі бақылау жүйесінің әзірленген және енгізілген негізгі қол құралдарын бағалау және олардың операциялық тиімділігін тестілеу;

- жүк көлемдері мен бекітілген тарифтер туралы деректерді пайдалана отырып, түсім күтулерін қалыптастыру жолымен жүк тасымалынан түсетін түсімге қатысты талдамалық рәсімдерді орындау. Қажет болған жағдайда таңдалған кіріс ағындарын егжей тегжейлі тексеру жүргізілді;

- қаржылық есептілікте жүк тасымалынан түсетін кірісті ашудың дәлдігі мен толықтығын бағалау («ҚТЖ-Жүк тасымалы» ЖШС 2023 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін қаржылық есептілігі).

Қазіргі уақытта саланы дамытудың негізгі тенденциялары келесілерден көрінеді: көлікпен байланысты барлық аспектілерде азаматтардың өмір сүру сапасын барынша арттыру; теміржол көлігімен кешенді жоғары сапалы көлік қызметтерін ұсыну, олардың бүкіл ел аумағында қолжетімділігін арттыру, қазақстандық кәсіпорындардың экономикалық өсуіне және әлемдік нарықта ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға жағдай жасау, жүк жөнелтушілер үшін көлік қызметтерінің қолжетімділігі мен сапасын арттыру, жүктерді тасымалдау инфрақұрылымы мен технологияларын дамыту, олардың жылдамдығын, сенімділігін арттыру және көлік шығындарын азайту; көлік жүйесін цифрландыруды ескере отырып, көлік платформасын озыңқы құру; экономика салаларының жедел дамуын қамтамасыз ету үшін көлік инфрақұрылымы мен көлік түрлерін озыңқы дамыту; көлік инфрақұрылымының кепілдендірілген нормативтік сипаттамаларын қамтамасыз ету; Қазақстан экономикасының бәсекеге қабілеттілігін тұрақты арттыру үшін жағдайларды салалық қамтамасыз ету: халықаралық қатынастардың асқынуы аясында геосаяси және геоэкономикалық тәуекелдерді ескере отырып, ішкі және халықаралық тасымалдардағы көлік шығындарын азайту; жүк транзитінің көлемі мен жылдамдығын арттыру және мультимодальды логистикалық технологияларды дамыту; саланы цифрлық трансформациялау және жаңа технологияларды жедел енгізу; тасымалдау қауіпсіздігін арттыру. Қазақстанда жүк тасымалдаудың әлемдік тәжірибесінің озық тенденцияларын қолданады, жеткізу кезінде жұмыстардың экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ете отырып қоршаған ортаға зиян келтірместен жүкті тасымалдау. Бірақ сонымен бірге жаңа автокөлік объектілерінің құрылысын қаржыландыру мәселесі өткір тұр, бұл салалық нормативтік құжаттармен реттелетін деңгейде сапаны сақтай отырып, жүктерді тасымалдау құнын оңтайландырудың жаңа жолдарын іздеуге мәжбүр етеді. Жаңа технологиялық шешімдер қабылдау көлік ұйымы қызметінің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету, шығындарды азайту және жұмыс тиімділігін арттыру үшін қажет.

Қорытынды. Халықаралық теміржол жүк тасымалының болашағы зор. Технологиялық жаңалықтар мен ғаламдану процесі теміржол тасымалының тиімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, жаңа теміржол желілері мен инфрақұрылымдық жобалар, мысалы, «Жаңа Жібек жолы», теміржол жүк тасымалының дамуына серпін береді. Халықаралық теміржол жүк тасымалы – бұл әлемдік экономика мен саудада шешуші рөл атқаратын сала. Тауарларды әлем бойынша тасымалдау арқылы миллиондаған адамдардың қажеттіліктерін қамтамасыз етеді және әртүрлі салалардың дамуына қолдау көрсетеді. Халықаралық теміржол тасымалының артықшылықтары мен қиындықтарына қарамастан, бұл сала бизнесті жүргізу мен экономиканың дамуына маңызды құрал болып қала береді. 2024 жылдың қорытындысы бойынша көліктің барлық салаларында оң серпін байқалатынын көруге болады. Теміржол көлігі саласында тасымалдау көлемінің өсуі 2% - құрады. Жүк айналымы 272 миллиард тонна-километрге жетті. Транскаспий халықаралық көлік бағыты бойынша тасымалдау көлемі 62% - ға өсті (Ровба, 2025).

Қорытындылай келе, жоғарыда аталған процестерді есепке алуды дұрыс ұйымдастыру, қолда бар ресурстарды ұтымды пайдалану, шығындарды бақылау, тиімсіз шығындардың алдын алу, кәсіпорынның қаржылық нәтижелерін дұрыс анықтау және көрсету, ішкі және сыртқы пайдаланушылар үшін шынайы қаржылық есептілікті ұсыну, аудиторлық қызметтерді пайдалану ең тиімді болып табылатынын атап өткен жөн. Аудитті ұйымдастыру кәсіпорын қызметінде заңнаманың, құрылтай құжаттарының және Қазақстан Республикасының ішкі құжаттарының сақталуын бақылауға, мониторингтеуге және бағалауға мүмкіндік береді. Бухгалтерлік есепте және қаржылық есептілікте ақпараттың толық және дұрыс көрсетілуін қамтамасыз ету, шаруашылық операцияларды жүзеге асыру бақылау мен талдаудың белгіленген ережелері мен әдістері негізінде жүзеге асырылуын қамтамасыз ету, активтердің сақталуын қамтамасыз ету және белгіленген нормалар шегінде шығыстардың жүзеге асырылуына үздіксіз бақылауды белгілеу. Кәсіпорынның құрылымдық бөлімшелеріне бухгалтерлік есепті жүргізу мен қаржылық есептілікті жасауда әдістемелік көмек көрсету, оларға қаржы, салық, банк заңнамасы және басқа да заңнамалық мәселелер бойынша кеңес беру тәртібі енгізіледі. Нәтижесінде басқарушылық шешімдер қабылдау үшін дұрыс қаржылық есептілік пен қажетті аналитикалық ақпарат беру мүмкіндігі артады.

Алынған нәтижелер теміржол көлігі саласының басқа кәсіпорындарында заманауи ақпараттық технологияларды қолдана отырып, есеп пен ішкі аудитті ұйымдастырудың әдістемелік базасы ретінде қолданыла алады.

Әдебиеттер

Аудиторлық қызмет туралы Қазақстан Республикасы 1998 жылғы 20 қарашадағы N 304-І Заңы (ҚР 03.07.2020 № 358-VI Заңымен өзгерістер енгізілді)

Аудитор теміржол өткелдерін техникалық пайдалану, қызмет көрсету және жөндеу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Көлік және коммуникация министрінің 2011 жылғы 25 наурыздағы N 168 бұйрығы.

Альдешова С.Б. Қазақстан Республикасындағы халықаралық жүк тасымалы: транзит және логистика. «Жастар мен ғылым: бүгінгі мен болашағы» атты жас ғалымдардың халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы материалдарының жинағы — 2025. — 599 б.

Кизимбаева А., Ахметова Г., Альдешова С. Туризмдегі аудитті ұйымдастыру ерекшеліктері. Bulletin of the International university of Tourism and Hospitality. — 2025. — No1(7). — P. 138-151. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2025-1.12>

Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы. «Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 30 желтоқсандағы № 1116 Қаулысы

«ҚТЖ-Жүк тасымалы» ЖШС 2023 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін қаржылық есептілігі

«Теміржол көлігі туралы» Қазақстан Республикасы 2001 жылғы 8 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы Заңы

Теміржол көлігімен жүктерді тасымалдау қағидалары бекіту туралы Қазақстан Республикасы Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрінің 2019 жылғы 2 тамыздағы № 612 бұйрығы

Торопова, П.Б. Современное состояние транспортной отрасли и проблемы ее развития. П.Б. Торопова, Н.В. Бахмарева. Учет, анализ и аудит: проблемы теории и практики. — 2021. — № 27. — С. 180-188. — EDN RNNZCE.

Рамазанов А.Б., Мухамедеева Р.М. Анализ грузовых железнодорожных перевозок в Казахстане. Международный научный журнал «Вектор научной мысли» №1(18) Январь 2025.

Ровба Л. Объединить усилия для достижения целей. Газета Қазақстан теміржолшысы, №12 (3051) 18/02/2025, стр 1-2.

Бондаренко С.В., Маликов В.В. Направления совершенствования и особенности организации аудита на предприятиях транспорта. Актуальные проблемы бухгалтерского учета, анализа и аудита 3 июня 2014 года. — С. 31-38.

Беспалая Н.Н., Пивень И.Г. Особенности аудита в транспортных организациях Сборник научных статей факультета экономики, управления и бизнеса. М-во образования и науки Рос. Федерации; ФГБОУ ВО «КубГТУ». – Краснодар: Издательский Дом – Юг, 2016. —130 с. — С. 9-11

Ганибаев И.Ш. Необходимость и значение аудита в контроле затрат автотранспортных предприятий/Международная научно-практическая конференция «Устойчивое развитие: анализ тенденций российской и мировой экономики», 4 - 5 апреля 2023 года. — 348 с.

A. Szeląg, Archives of Transport, 42(2), 75-83 (2017)

References

Auditorlyq kyzmet turaly Qazaqstan Respublikasy Zańy (1998) [The Law of the Republic of Kazakhstan «On Auditing» (as amended by the Law of the Republic of Kazakhstan dated 07/03/2020 No. 358-VI)] dated November 20, 1998 No. 304-I (in Kazakh)

Auditor temirzhol ötkelderin tekhnikalıyq pajdalanu, qyzmet qorsetu zháne zhöndeu qağıdalaryn bekıtu turaly Qazaqstan Respublikasy Kölik zháne kommunjkaciya mınjstrınıń bújıryǵy (2011) [Order of the Minister of Transport and Communications of the Republic of Kazakhstan «On approval of the Rules of technical operation, maintenance and repair of railway crossings by the Auditor»] dated March 25, 2011 No. 168 (in Kazakh)

Al'deshova S.B. (2025) Qazaqstan Respublikasyndaǵy halyqaralyq zhuk tasymaly: tranzit zháne logistika [International cargo transportation in the Republic of Kazakhstan: transit and logistics]. Collection of materials of the international scientific and Practical Conference of young scientists «Youth and science: present and future» — 2025. — 599 p. (in Kazakh)

Kizimbaeva A., Ahmetova G., Al'deshova S. (2025) Turizmdegi auditı üjymdastyru erekshelikteri [Features of the organization of audit in tourism]. Bulletin of the International university of Tourism and Hospitality. — 2025. — No1(7). — P. 138-151. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2025-1.12> (in Kazakh)

Qazaqstan Respublikasynyñ kölik-logistikalyk äleuetin damytudyñ 2030 zhylğa dejingi tüzhyrymdamasy (2022) [Concept of development of transport and logistics potential of the Republic of Kazakhstan until 2030]. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 30, 2022 No. 1116 «On approval of the concept for the development of transport and logistics potential of the Republic of Kazakhstan until 2030» (in Kazakh)

«QTZh-Zhuk tasymaly» ZhShS qarzhylyq esetiligi (2023) [Financial statements of KTZ-Freight Transportation LLP]. for the year ended December 31, 2023 (in Kazakh)

«Temirzhol köligi turaly» Qazaqstan Respublikasy Zańy (2001) [Law of the Republic of Kazakhstan «On railway transport»]. dated December 8, 2001 (in Kazakh)

Temirzhol köligimen zhukterdi tasymaldau qağidalary bekitu turaly Qazaqstan Respublikasy Industriya zhane infraqurylymdyq damu ministriniñ bұjryǵy (2019) [Order of the minister of Industry and infrastructure development of the Republic of Kazakhstan on approval of the rules for the transportation of goods by rail]. dated August 2, 2019 No. 612 (in Kazakh)

Toropova P.B., N.V. Bakhareva (2021) Sovremennoe sostoyanie transportnoj otrasli i problemy ee razvitiya [The current state of the transport industry and the problems of its development]. Accounting, analysis and audit: problems of theory and practice. — 2021. — No. 27. — P. 180-188. — EDN RNNZCE. (in Russian)

Ramazanov A.B., Mukhamadeeva R.M. (2025) Analiz gruzovyh zheleznodorozhnyh perevozok v Kazahstane [Analysis of freight rail transportation in Kazakhstan]. International Scientific Journal Vector of Scientific Thought No. 1(18) January 2025. (in Russian)

Rovba L. (2025) Ob"edinit' usiliya dlya dostizheniya celej [Join forces to achieve goals]. Gazeta Qazaqstan temirzholshysy, No. 12 (3051) 18/02/2025. — P. 1-2. (in Russian)

Bondarenko S.V., Malikov V.V. (2014) Napravleniya sovershenstvovaniya i osobennosti organizatsii audita na predpriyatiyah transporta [Areas of improvement and features of the organization of audit at transport enterprises]. Actual problems of accounting, analysis and audit June 3. — 2014. — P. 31-38. (in Russian)

Bespalaya N.N., Piven' I.G. (2016) Osobennosti audita v transportnyh organizatsiyah [Features of audit in transport organizations]. Collection of scientific articles of the Faculty of Economics, Management and Business / Ministry of Education and Science of the Russian Academy of Sciences. Russian Federation; KubSTU Federal State Budgetary Educational Institution. Krasnodar: Publishing House – Yug, 2016. — P. 9-11 (in Russian)

Ganibaev I.Sh. (2023) Neobhodimost' i znachenie audita v kontrole zatrat avtotransportnyh predpriyatij [The need and importance of auditing in cost control of trucking companies]. International Scientific and Practical Conference «Sustainable Development: analysis of trends in the Russian and global economies», — April 4-5, — 2023. — 348 p. (in Russian)

A.Szeląg, Archives of Transport, — 42(2), — P. 75-83 (2017) (in English)

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Директор отдела издания научных журналов НАН РК *А. Ботанқызы*

Редакторы: *Д.С. Аленов, Ж.Ш. Әден*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадыранова*

Подписано в печать 20.06.2025.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

46,0 п.л. Тираж 300. Заказ 3.